

УДК 343.9:343.346.1:343.974

Брисковська Оксана Миколаївна – науковий співробітник наукової лабораторії з проблем розкриття та розслідування злочинів Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,

Осауленко Олег Анатолійович – начальник кафедри кримінального процесу Навчально-наукового інституту підготовки кадрів кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Легалізація автотранспортних засобів, здобутих злочинним шляхом, організованими злочинними групами на сучасному етапі

В статті наведено класифікацію основних ознак учинення злочинів, пов'язаних зі знищенням, підробкою або заміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, розкрито схеми легалізації такого автотранспорту організованими злочинними групами, способи підробки: ідентифікаційного номера, номера кузова, шасі, двигуна, державного реєстраційного знака.

Ключові слова: організовані злочинні групи, злочин, спосіб підробки, легалізація автотранспортних засобів, знищення, підробка, заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу.

Фальсифікація ідентифікаційних номерів транспортних засобів щорічно завдає вельми значний матеріальний збиток державі та її громадянам, дозволяючи в обхід установленим митним та іншим правилам “легалізувати” транспортні засоби. Фальсифікація, знищення номерів і збут транспортних засобів поставлені на потік і приносять кримінальному світу великі доходи. Підроблення або знищення ідентифікаційних позначень транспортних засобів, збут кримінальних автомобілів перестав бути роботою кустарів-одинаків. Значна частина цих злочинів учиняється організованими злочинними групами, що ма-

ють чітку ієрархічну структуру з розподілом ролей, транскордонні зв'язки, високий рівень спеціалізації та матеріально-технічне оснащення [1, с. 5]. Такі групи формуються з осіб, які добре володіють необхідними навичками з технічного обслуговування автотранспортних засобів, підробки свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів, інших документів і мають необхідну базу для зміни номерів, вузлів і агрегатів та підтримують зв'язки з працівниками ремонтних майстерень, автосервісу [2, с. 162]. Досвід і масштаби діяльності організованих злочинних груп щодо вчинення таких злочинів, за нашими прогнозами, мають тенденцію до зростання. Аналіз діяльності правоохоронних органів з виявлення і припинення збуту транспортних засобів із завідомо підробленими ідентифікаційними позначеннями доводить, що найбільш ефективно виявляються “кримінальні” транспортні засоби на етапі проходження митного оформлення, або на етапі державної реєстрації. Але виявити осіб, які вчинили такі злочини, буває вкрай важко. Часто виявляється, що у транспортного засобу було декілька власників. Дехто із власників довірили проведення угоди по відношенню до транспортного засобу третім особам шляхом видачі генеральної довіреності, деякі із власників або особи, уповноважені згідно із законом здійснювати угоди по відношенню до транспортного засобу, є громадянами зарубіжних країн. Усі ці обставини значно ускладнюють діяльність правоохоронних органів із виявлення правопорушника. Без ретельної і кропіткої роботи зробити висновок про те, чи є особа, яка збуває транспортний засіб, добросовісним набувальником або злочинцем, встановити працівникам органів внутрішніх справ буває вкрай складно.

Слід відмітити, що характерним для такого злочину є попередня підготовка до його вчинення. Але аналіз кримінальних справ показує, що підготовка до підробки ідентифікаційного номера або збуту транспортного засобу відбувається ретельніше, ніж до знищення номера. Це викликано особливостями способу вчинення злочину. Характер способу вчинення злочину обумовлений предметом злочинного посягання, засобами, які застосовують при підробці або знищенні ідентифікаційного номера, навичками і злочинним досвідом суб'єкта, цілями (використання або збуту транспортного засобу) та обстановкою.

Спосіб учинення злочину може свідчити про багато обставин щодо його вчинення. Складність способу вчинення злочину вказує на мету, яку поставив перед собою суб'єкт злочину, на його професійні якості та навички, технічну оснащеність місця вчинення злочину, а інколи навіть і на кількість осіб, які брали участь у вчиненні протиправного діяння.

Знищення, заміну або підробку номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу вчиняють розгалужені організовані злочинні групи,

до складу яких часто входять особи, які перебувають у відносинах споріднення, близького знайомства або знайомства один одного до здійснення спільної злочинної діяльності. До цих груп входить значна частина осіб, які раніше засуджені за вчинення корисливих злочинів, крадіжок і викрадень автотранспорту, а також викрадень автозапчастин. Характеризуючи осіб, які вчиняють такі злочини, можна визначити їх особливості: за статтю більшість незаконних заволодінь автотранспортними засобами та їх легалізацію вчиняють чоловіки – 95,5 %, жінки частіше виступають підбурювачами і пособниками у цих злочинах; вікова категорія осіб, які вчиняють легалізацію автотранспортних засобів, здобутих злочинним шляхом; за віком становить від 24 до 45 років; за соціальним станом значна кількість злочинних замахів на автотранспорт вчиняється особами, які ніде не працюють і не навчаються.

У цих групах добре налагоджена система дій з незаконним заволодінням, знищенням, заміною або підробленням номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу, яка супроводжується і підробленням реєстраційних документів, перегонюм, прихованням й легалізацією викрадених автомобілів. Такі автомобілі, як правило, переправляються до інших регіонів України й за її межі, збуваються за підробленими документами, нерідко з використанням корумпованих зв'язків із правоохоронними органами. З метою приховування злочину викрадені автомобілі найчастіше переправляються до держав Прибалтики, Західної Європи, Білорусі, Російської Федерації. У той же час, спостерігається зворотній процес транспортування викрадених автомобілів, зі змінним маркуванням, особливо з країн Західної Європи. Найчастіше викрадаються або переправляються автомобілі престижних марок, розповсюджених моделей, з незначним терміном експлуатації.

Отже, викрадені транспортні засоби досить часто комплектують фальшивими документами разом із заміною ідентифікаційних ознак, після чого повертають на нову реєстрацію.

Сьогодні рівень підроблення ідентифікаційних номерів такий, що часто без експертного дослідження їх неможливо відрізнити від справжніх [3, с. 54]. Викрадені автомобілі здебільшого підробляють під номери автомобілів, які потрапили в аварії та повністю втратили свою вартість. Залишки таких автомашин разом зі справжніми документами скуповуються злочинцями та використовуються для організації легального прикриття викраденого автотранспорту. Інколи автотранспортні засоби з фальшивими документами та старими номерними знаками використовуються без постановки на облік. Для маскуванню слідів легалізації автотранспортного засобу злочинці перебивають або іншим способом підробляють номери вузлів і агрегатів, використовуючи при цьому апарати для автогенного чи газового зварювання, гра-

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

вірувальні інструменти, матриці, покривають місце зміни номерної панелі кузова твердими смолами для придання вигляду антикорозійної обробки, застосовують різноманітні прийоми такої обробки металевих деталей тощо.

Для підроблення або знищення ідентифікаційних позначень автотранспортних засобів необхідно провести цілий комплекс підготовчих дій, на нашу думку, їх можна визначити як основні ознаки підготовки до вчинення таких злочинів, а саме:

- обрання відповідної марки, моделі автомобіля, колір, технічний стан (у тих випадках, коли транспортним засобом незаконно заволодівають під “замовлення” з наступною його легалізацією);

- вибір місця відстою автотранспортного засобу, в якому злочинці намагаються підробити або замінити номери вузлів та агрегатів (автокооперативи, станції технічного обслуговування, гаражі, стоянки, ангари тощо);

- наявність особи, що буде проводити заміну номерів двигуна, кузова, вварювання його частини, фарбування, а також особи, яка буде здійснювати підробку реєстраційних; розпорядчих документів;

- наявність посередників при розукомплектуванні автомобіля та місць збуту агрегатів і запасних частин (у тих випадках, коли транспортний засіб збиратимуть для легалізації по запасних частинах із заміненими номерами вузлів і агрегатів);

- наявність місць приховування частин і механізмів, які залишилися від розукомплектованих транспортних засобів;

- наявність корупційних зв'язків у судових, правоохоронних органах, експертних установах, організаціях, що здійснюють реалізацію конфіскованого або безгосподарного автотранспорту.

Автотранспортні засоби, якими незаконно заволоділи, збувають у “цілому” вигляді, але з підробленими або заміненими номерами вузлів та агрегатів. Зв'язок із покупцем зазвичай встановлюється раніше, ще до незаконного заволодіння автотранспортним засобом. Для реалізації транспортних засобів, які здобуті злочинним шляхом, необхідна їх легалізація, а тому на такий транспортний засіб потрібні документи, які злочинці добувають за такими схемами:

- скуповують у громадян за порівняно низькими цінами автотранспортні засоби після аварій, зі значними ушкодженнями чи суттєвим зносом у результаті інтенсивної експлуатації, або конфіскований за вчинення злочину автомобіль. Головне для них – придбати документи на автотранспортний засіб;

- “клони”, “двійники”, тобто ввезення в Україну та легалізація транспортних засобів шляхом “клонуванням” пакету документів, державних та ідентифікаційних номерів іншого, легально зареєстрованого

в Україні транспортного засобу. Як правило, схема обумовлює обізнаність і згоду власника легально зареєстрованого в Україні транспортного засобу, атрибути якого “клонуються”. Один із варіантів: власник зареєстрованого в Україні транспортного засобу звертається із заявою про втрату свідоцтва про реєстрацію свого автомобіля, після чого отримує офіційний дублікат зазначеного документу. Надалі надає нотаріальне доручення (іноді – підроблене) на експлуатацію транспортного засобу іншій особі, яка експлуатує транспортний засіб (“клон”) зі зміненими ідентифікаційними номерами та підробленими документами. Іноді відомі випадки підроблення доручення на право керування автомобілем “клоном”;

– (двійники по реєстрації) – реєстрація в органах РЕП ДАІ транспортного засобу з одним і тим же ідентифікаційним номером кузова двічі або більше разів, при цьому транспортний засіб перебуває у власності різних осіб, як правило, з різних регіонів України [4, с. 7].

– замовник уже має машину, але в поганому стані, чи бажає мати запасний автомобіль на одні документи для інших цілей (один автомобіль на роботу, а інший на охоту); після чого на аналогічній моделі автотранспорту, яким незаконно заволоділи, перебувають номери вузлів і агрегатів, відповідно до документів, придбаних законним шляхом. Іноколи здійснюється заміна частини кузова з номером на інший, який попередньо вирізали з автомобіля, що потрапив у ДТП. Після спеціальної обробки й фарбування місця зварювання встановити факт заміни без спеціального дослідження практично неможливо;

– останнім часом поширилися випадки, коли власник транспортного засобу умисно знищує ідентифікаційні та інші номери та інсценує незаконне заволодіння його транспортним засобом. Після знаходження такого авто відбувається процес його “легалізації”. Транспортний засіб ставиться на облік і якщо не має ніяких ідентифікаційних позначень, отримує новий державний реєстраційний знак. У результаті цих дій на дорогах з’являються транспортні засоби, що не мають практично ніяких ідентифікуючих маркувань. Власник такого автомобіля уганяє (за допомогою членів злочинної групи) автомобіль такої ж марки, схожої за кольором кузова. При цьому викрадений автомобіль, як правило, має модель більш пізнього року випуску. На викрадений автомобіль встановлюються державні номерні знаки зі “старого” автомобіля, а всі маркувальні позначення знищуються.

Підробку ідентифікаційного номера, номера кузова, шасі, двигуна, державного реєстраційного знака можна умовно поділити на декілька груп залежно від місць їх розміщення. Оскільки способи підробки ідентифікаційного номера кузова (шасі) відрізняються від способів підробки ідентифікаційного номера двигуна, а також способів підробки

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

державного реєстраційного знака транспортного засобу, розглянемо ці способи окремо.

Так, підроблення державного реєстраційного знаку часто проводиться як шляхом повних або часткових змін змісту справжнього державного реєстраційного знаку, так і шляхом виготовлення сфальсифікованого знаку повністю. Фальсифікація відбувається такими способами:

нанесення (кріплення) на справжній державний реєстраційний знак шару пластичних мас, металу, фрагментів картону, пластику, що дозволяють змінити цифри або букви, що мають схоже зображення із знаками потрібного вторинного маркування, наприклад, 3–5, 1–4, 5–6–8–9–0, Г–П, С–О, подальше зафарбовування за кольором державного реєстраційного знаку;

механічне “утоплення” ділянки (фрагмента) справжнього державного реєстраційного знаку, нанесення на цю ділянку шару металу або пластичної маси і тиснення на отриманій поверхні рельєфу, що потребує вторинного маркування, подальше зафарбовування за кольором державного реєстраційного знаку;

виготовлення повністю нового знаку з металу, картону, пластику, тиснення знаків вторинного маркування, подальше зафарбовування за кольором державного реєстраційного знаку.

Зміна маркування двигуна транспортного засобу найчастіше досягається двома способами. Перший спосіб полягає у знищенні знаків первинного маркування шляхом зняття (зрізу) шару металу з нанесеним маркуванням шляхом механічної обробки поверхні, приливу блоку циліндрів. Рідше зустрічається спосіб, коли знищення знаків первинного маркування, блоків двигуна, що виготовлені із алюмінієвих сплавів, здійснюється термічною дією на маркувальний майданчик за допомогою газового пальника або паяльної лампи. Після цього на підготовлену таким чином площадку наноситься (набивається) необхідне маркування або наклеюється спеціальна пластина із заздалегідь нанесеним номером. Другий спосіб полягає у забиванні (закарбовуванні) знаків первинного маркування з подальшим набиванням потрібних знаків.

Існують ще декілька способів **змінення маркування кузовів (шасі) транспортних засобів**, а саме:

добивання бракуючих елементів у знаках первинного маркування, що мають схоже зображення із знаками, що потребують вторинного маркування, наприклад, 3–5, 1–4, 5–6–8–9–0;

механічне “утоплення” ділянки (фрагмента) ідентифікаційного маркування, монтаж на цьому місці аналогічної ділянки (фрагмента), демонтванної з кузова іншого автомобіля, слюсарна обробка утвореної поверхні, шпатлювання швів і подальше зафарбовування за кольором кузова;

механічне “утоплення” ділянки (фрагмента) ідентифікаційного маркування, нанесення на цю ділянку шару металу або пластичної маси і тиснення на отриманій поверхні рельєфу потрібного вторинного маркування, подальше зафарбовування за кольором кузова;

заміна цілком панелі, на якій розташовані знаки ідентифікаційного маркування, на аналогічну панель, демонтовану з кузова іншого автомобіля, слюсарна обробка освіченої поверхні, шпатлювання швів, нанесення шару пластичної речовини, що імітує шар шумоізоляційної мастики, і подальше зафарбовування за кольором кузова;

механічне “утоплення” всієї панелі, на якій розташовані знаки ідентифікаційного маркування, монтаж на її місці аналогічної панелі, демонтованої з кузова іншого автомобіля, слюсарна обробка утвореної поверхні, шпатлювання швів, нанесення шару пластичної речовини, що імітує шар шумоізоляційної мастики, і подальше зафарбовування за кольором кузова;

нанесення шару пластичної речовини (шпаклювання, полімерні матеріали, бінарні суміші, легкосплавний метал і т. ін.) на “лицьову” поверхню кузова в зоні розташування знаків первинного маркування, формування необхідного рельєфу знаків вторинного маркування з подальшим їх зафарбовуванням, відповідного кольору кузова;

нанесення шару металу (за допомогою зварки електродуги і т. п.) на “лицьову” поверхню кузова в зоні розташування знаків первинного маркування, слюсарна обробка і “вирівнювання” отриманої поверхні, нанесення (таврування, гравірування) необхідних знаків вторинного маркування з подальшим їх зафарбовуванням, відповідним кольором кузова;

встановлення і кріплення різними способами металевої пластини із знаками вторинного маркування на “лицьовій” поверхні кузова в зоні розташування знаків первинного маркування, шпатлювання швів із подальшим їх зафарбовуванням до відповідного кольору кузова;

нанесення (“добивання” за допомогою клейм, гравірування) необхідних елементів зображення знаків вторинного маркування, заповнення рельєфу “зайвих” елементів зображення знаків первинного маркування пластичними матеріалами (шпаклювання, полімерні матеріали, бінарні суміші, легкосплавний метал і т. ін.) з подальшим зафарбовуванням знаків за кольором кузова;

вирівнювання (забивання, закарбовування) “лицьової” поверхні панелі, що маркується, у зоні розташування рельєфних знаків первинного маркування, нанесення (за допомогою клейм, гравірування) необхідних елементів зображення знаків первинного маркування і подальше зафарбовування за кольором кузова;

демонтаж (вирізування) фрагмента панелі кузова, що маркується, і повторний його монтаж (за допомогою зварювання, паяння, кле-

йових з'єднань) в отвір, що утворився, в іншому положенні (фрагмент розвернутий на 180°, використовується для знаків 6–9), слюсарна обробка утвореної поверхні, шпатлювання швів і подальше зафарбовування за кольором кузова;

демонтаж (вирізування) фрагменту панелі кузова, утворений отвір фрагменту з одним знаком вторинного маркування (фрагмент пластини з рельєфним знаком маркування, виготовленої не відповідно до технології маркування, що використовується підприємством-виготовлювачем), слюсарна обробка визначеної поверхні, шпатлювання швів і подальше зафарбовування знаків вторинного маркування за кольором кузова;

демонтаж (вирізування) декількох (двох, трьох і т. ін.) фрагментів панелі кузова, що маркується, з нанесеним (одним) знаком ідентифікаційного маркування і повторний їх монтаж в утворені отвори в іншому порядку, слюсарна обробка утвореної поверхні, шпатлювання швів і подальше зафарбовування знаків вторинного маркування за кольором кузова;

демонтаж (вирізування) фрагменту панелі кузова, що маркується, з нанесеними (двома або більше) знаками ідентифікаційного маркування і монтаж в отвір фрагмента, що утворився, з відповідною кількістю знаків вторинного маркування (фрагмент пластини з рельєфними знаками маркування, виготовленої не відповідно до технології маркування, використаної підприємством-виготовлювачем), слюсарна обробка отриманої поверхні, шпатлювання швів і подальше забарвлення знаків вторинного маркування за кольором.

Місце злочину – ділянка або приміщення, де було вчинено злочин. Для обстановки вчинення злочину, шляхом підроблення або знищення номера, характерно те, що ключовим є фактор місця вчинення злочину. В обстановці вчинення злочину, шляхом збуту транспортного засобу зі свідомо підробленим ідентифікаційним номером, місце вчинення відіграє вирішальну роль.

Найбільш характерними місцями підготовки і вчинення злочину є: особисті гаражі та інші приміщення, що використовуються для стоянки і зберігання транспортних засобів;

надвірні споруди у будинках індивідуальних власників;

станції технічного обслуговування;

гаражі, ангари, бокси підприємств, установ, організацій, військових частин.

Найчастіше підроблення або знищення номерів відбувається в особистих гаражах та інших приміщеннях, що використовуються для стоянки і зберігання транспортних засобів, надвірних спорудах у будинках індивідуальних власників. Це, на нашу думку, викликано тим, що для здійснення підроблення або знищення номерів необхідно і бажано поєднання як мінімум двох чинників: по-перше, достатнє матеріально-

технічне оснащення місця вчинення злочину, по-друге, відсутність у цьому місці сторонніх осіб, скритність. Типовим є вчинення злочину поодиночці, за місцем проживання, рідше – роботи. Ці чинники завдають великий, а подекуди й вирішальний вплив на інші елементи, складові обстановки вчинення злочину.

Прослідковується однозначний зв'язок між способом учинення злочину та обстановкою злочину і, навпаки. Причому спосіб учинення злочину тісно взаємопов'язаний з обстановкою вчинення злочину, що обумовлює його місце вчинення. Технічно складні способи підроблення маркувальних даних вимагають ретельної підготовки, високої технічної оснащеності. Такі умови спільно із скритністю обумовлюють обстановку вчинення злочину. Переважно однозначний зв'язок існує між особливостями особи злочинця і підготовкою та способом учинення злочину, оскільки саме злочинні навички детермінують використання того чи іншого знаряддя та способу злочину. Тому, маючи відомості про спосіб злочину і враховуючи однозначні зв'язки, можна досить точно встановити місце його вчинення, особу злочинця, і навпаки.

Список використаних джерел

1. Розкриття незаконних заволодінь автотранспортними засобами, що вчиняються з метою подальшого їх оплатного повернення власникам: метод. рек. / [С. С. Чернявський, І. М. Копотун, А. С. Канашук, І. Г. Саліта, О. М. Бриковська О. А. Лупало]; за заг. ред. О. М. Джужі. – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 36 с.
2. Бриковська О. М. Підготовчий етап вчинення незаконного заволодіння автотранспортними засобами / О. М. Бриковська // Актуальні проблеми розкриття та розслідування злочинів [Текст] : зб. наук. праць за мат-ми наук.–практ. конф. (Київ, 29 берез. 2012 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С. 161–164.
3. Бриковська О. М. Особливості легалізації автотранспортних засобів шляхом знищення, підробки або заміни номерів їх вузлів та агрегатів / О. М. Бриковська // Реформування системи кримінальної юстиції в Україні: кримінально-правові, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми : зб. мат-лів Міжн. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 16 листоп. 2013 р.) . – І. : Фін-юрид. акад., 2013. – С. 54–55.
4. Взаємодія підрозділів карного розшуку та інших служб ОВС у розкритті незаконного заволодіння автотранспортом [Текст] : метод. рек. / [С. С. Чернявський, О. М. Бриковська, А. В. Канашук та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2011. – 80 с.
5. Бриковська О. М. Протидія корупції у сфері легалізації транспортних засобів / О. М. Бриковська // Організаційно-правові засади протидії корупції за новим законодавством : зб. мат-лів наук.-практ. семінару (Київ, 26 лют. 2010 р.). – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 56–59.

В статье приведена классификация основных признаков совершения преступлений, связанных с уничтожением, подделкой или заменой номеров узлов и агрегатов транспортного средства, раскрыты схемы легализации такого автотранспорта организованными преступными группами, способы подделки: идентификационного номера, номера кузова, шасси, двигателя, государственного регистрационного знака.

The article is dedicated to the classification of the basic signs of committing crime, related to the elimination, imitation or replacement of numbers of knots and aggregates of transport vehicle, the charts of legalization of such motor transport by the organized criminal groups are exposed. The methods of imitation of identification number, number of car body, chassis, engine, and state registration number are presented.

Стаття надійшла до редакції журналу 20 лютого 2013 року.